

ELS PROGRAMES ESPECÍFICS D'ATENCIÓ A LA DIVERSITAT. REFLEXIONS DES DE L'EXPERIÈNCIA.

Victòria Picó i Aguiló
Orientadora de l'IES de Santa Margalida.

Tal i com estan les coses actualment sobretot als centres de secundària, parlar un cop més d'Atenció a la Diversitat provoca en molts de professionals de l'ensenyament sentiments fortament contraposats, però alhora íntimament barrejats.

Per una part, es percep un cert rebuig pel fet d'afrontar una de les qüestions a la qual molts atribueixen la principal causa dels seus mals: atendre avui, en un context d'ensenyament obligatori i comprensiu, tanta diversitat d'interessos, expectatives, preferències i estils d'aprenentatge; és viscut com una empresa que no arribarem mai a acabar de materialitzar i que ens exigeix una quantitat d'energia excessiva per aconseguir uns resultats minsos i relatius que, pel que sembla, no arriben a satisfer plenament ningú. El professorat se sent poc competent i sobrepassat per les dificultats amb què es topa cada dia i l'alumnat es desmotiva cada cop més davant una proposta educativa que sent poc adaptada a les pròpies necessitats i interessos. Per altra, el tema no deixa de ser viscut com un dels reptes més urgents i interessants de l'actual panorama educatiu, donades les importants necessitats de resposta eficaç que avui genera aquesta qüestió entre els professionals de l'ensenyament. Al cap i a la fi, la diversitat d'alumnat és el que domina i caracteritza la nostra tasca diària i això és quelcom al que cal donar una resposta que, primer de tot, satisfaci els propis docents, tant a nivell professional com personal. Un plantejament com aquest, centrat en l'actitud amb la qual ens disposem a atendre eficaçment aquesta realitat i no en la inutilitat de somniar contextos educatius més simples i artificials, és el repte que a molts ens mou en la direcció de continuar experimentant noves fórmules i propostes que facin viable l'atenció a la

diversitat en el marc de l'ensenyament comprensiu.

El context legislatiu actual permet l'adopció de fórmules variades per atendre la diversitat a l'escola, des de les més ordinàries (flexibilització del currículum bàsic a partir d'ajustaments metodològics i didàctics a l'aula), fins arribar a d'altres més específiques com són els grups de diversificació curricular, implantats actualment en la majoria del centres educatius de secundària. Enmig hi caben altres tipus de mesures com són els agrupaments flexibles, les adaptacions curriculars individualitzades i l'opcionalitat quant a itineraris acadèmics present sobretot al segon cicle de l'ESO. En aquests moments però, sembla que el debat se centra de ple en l'ètica i en l'eficàcia de l'adopció d'un altre tipus de respostes: són les mesures específiques que intenten atendre la particularitat de determinats grups d'alumnes a partir d'una proposta educativa més globalitzadora quant a coneixements i més sensible al desenvolupament d'un tipus de capacitats (instrumentals, tècniques, manuals...) fins ara poc valorades per un sistema educatiu que es caracteritza per sobredimensionar sobretot les matèries de contingut més teòric i acadèmic.

En recents espais de debat i anàlisi sobre aquests temes en particular (I Jornades de l'ESO, Jornades d'Orientació Educativa i Psicopedagògica, per anomenar els més significatius), hem pogut assistir a acalorades discussions i confrontacions entre

defensors i detractors d'aquest tipus de mesures que, de manera específica, disposen ja d'un marc legislatiu a la recent Ordre de dia 10 de juliol del 2001, de regulació i funcionament dels **Projectes d'Intervenció Educativa** (ara ja populars, sota les sigles PIE). El nou context legislatiu ha provocat que, el que havia començat a experimentar-se silenciosament i minoritària dins el context de l'Educació Compensatòria com a experiències pilot d'innovació educativa, comencin a dominar els Projectes Curriculars d'una bona part dels centres de secundària de les Illes. Des del meu punt de vista, aquest nou plantejament pot resultar altament beneficiós per a la millora dels processos d'ensenyament i aprenentatge de l'educació secundària pel fet de possibilitar el desenvolupament de mesures educatives contextualitzades a la realitat de cada centre. No obstant, també he de dir ben clar que el que ja no veig amb tant d'optimisme és el fet que aquesta progressiva autonomia dels centres permeti l'adopció de mesures segregatives i de dubtosa eficàcia pedagògica a partir de lectures errònies del tan malmenat concepte d'Atenció a la Diversitat. Sota aquesta altra concepció trobaríem totes aquelles estratègies tendents a igualar i a aproximar nivells i situacions de partida desiguals que, a la pràctica educativa, prenen forma dels anomenats "grups de via lenta", agrupaments homogenis o itineraris diferenciats segons la capacitat dels alumnes que donen pas a unes opcions laborals i en restringeixen d'altres.

Al meu entendre, els que miram amb bons ulls l'aplicació de programes específics d'Atenció a la Diversitat a l'ESO (programes que comencen a ser coneguts pel nom de "programes d'accés al currículum" o també "aules-taller"), defensam un tipus d'estratègia molt concreta que es comença a demostrar eficaç per a una determinada tipologia d'alumnat, però que no pretén substituir-ne d'altres igualment valuoses com són la Diversificació Curricular, les adaptacions curriculars o l'organització de grups flexibles. És el cas dels programes

...no veig amb tant d'optimisme el fet que l'autonomia dels centres permeti l'adopció de mesures segregatives i estratègies tendents a igualar i a aproximar nivells i situacions de partida desiguals que prenen forma en els anomenats "grups de via lenta", agrupaments homogenis o itineraris diferenciats segons la capacitat dels alumnes...

que es desenvolupen en aquests moments a centres com el de Santa Margalida i que actualment alguns docents experimentam de forma compromesa de cara a aconseguir consolidar un tipus de mesura específica amb un disseny particular que, en poques paraules, podríem concretar amb el què segueix:

- Constitueixen una mesura extraordinària d'Atenció a la

Diversitat, que es basa en una adaptació global del currículum establert.

- L'eix globalitzador que dóna sentit a la resta d'àrees és un bloc de continguts teòrico-pràctics que es desenvolupa normalment en una aula-taller i que permet donar més rellevància a les capacitats més instrumentals, manuals i tècniques. El referent bàsic d'aquests programes són els objectius generals d'etapa que es desenvolupen a través d'una proposta globalitzadora que s'articula en torn de blocs de continguts o àmbits de coneixement. D'aquests, els procedimentals i els actitudinals reben un tractament especialment acurat per tal de compensar les freqüents mancances que en aquests aspectes experimenta gran part de l'alumnat que cursa aquest tipus de programes.

- El perfil dels alumnes al qual es destina aquesta mesura extraordinària es relaciona amb una tipologia d'alumnat que ha acumulat tal quantitat d'experiències de fracàs i de dificultats d'aprenentatge que sent una forta desmotivació i desinterès cap a la seva escolaritat; per això pot trobar-se en risc d'abandonar l'ESO sense aconseguir el Graduat en Educació Secundària. (En el nostre cas, ofertam aquesta mesura al primer cicle per aconseguir recuperar aquests alumnes a temps, abans que la forta demanda laboral de la zona els absorbeixi sense que hagin completat la seva formació bàsica i obligatòria).

- Els alumnes que s'incorporen a aquest tipus de programes reben una atenció molt personalitzada i adaptada a les pròpies característiques individuals. Els grups són reduïts: el nombre màxim és de 15. En aquest context, s'intenta aconseguir

una relació molt estreta entre els professors i els alumnes, com a ingredient bàsic d'un procés d'ensenyament i aprenentatge que vol promoure una educació especialment humanitzada i integral. Per a l'èxit del programa, aquest enteniment ens sembla especialment important pel que fa a l'acurat desenvolupament de l'acció tutorial. El disseny del nostre programa preveu que sigui el professor responsable de l'aula-taller qui desenvolupi aquesta tasca fonamental de seguiment individual i grupal dels alumnes destinataris de l'acció educativa.

- Tal i com ocorre amb els Programes de Diversificació Curricular, els alumnes d'aquests programes pertanyen a dos grups alhora: el grup específic, en el qual es cursa el currículum adaptat, i l'ordinari -un grup de 2n d'ESO- en què es cursen àrees comunes com són l'Educació Física o la Música entre d'altres possibles. La relació del grup específic amb la resta de grups ordinaris queda així assegurada i s'exclou qualsevol situació tendent a la "guettització" del centre.

- El professorat que imparteix docència en aquests grups es mostra especialment sensible i motivat a treballar en contextos educatius particulars i complexos com el descrit. Sabem que aquest aspecte pot dificultar la implantació d'aquests tipus de programes i provocar nombroses objeccions entre el col·lectiu docent, però l'experiència ens diu que aquest factor és clau a l'hora de pronosticar amb garanties l'èxit del desenvolupament de programes específics com ara l'analitzat.

Les persones que treballam des del convenciment que la transformació de l'escola ha de partir des de nosaltres mateixos, des de la nostra iniciativa i des del nostre compromís en la millora de la intervenció educativa sabem que el repte no acaba aquí: intuïm un camí llarg i difícil davant nosaltres i sabem que caldrà avançar molt encara abans de poder oferir uns resultats plenament satisfactoris i concloents.

Els fronts que encara resten oberts són molts i complexos i per tal de trobar les respostes més adients en cada cas caldrà comptar amb la implicació de tot el personal docent, però també, i de manera molt especial, amb el suport incondicional de l'administració educativa. Així doncs, entenc que, en un futur immediat, caldrà ocupar-se amb responsabilitat i coherència de les següents qüestions:

-Determinar i clarificar de la forma més precisa

possible el perfil dels professors que puguin desenvolupar amb la màxima eficàcia aquests programes. Aquesta anàlisi haurà de venir acompanyada de propostes i de possibilitats de formació permanent que facilitin que qualsevol professor pugui esdevenir un autèntic educador i no desenvolupi la seva tasca docent només com a especialista reconegut en una matèria concreta.

- Aconseguir que aquest tipus de programes arribin a ser viscuts com a patrimoni de tot el centre i, per tant, responsabilitat de tot l'equip docent. Al meu entendre resulta poc encertat assignar la docència d'aquests grups a determinats "professors especials" o entendre que l'atenció a la diversitat és fonamentalment cosa del Departament d'Orientació.

- Pel seu particular disseny, els programes específics d'Atenció a la Diversitat precisen una dotació de recursos també específics per poder ser desenvolupats correctament. Cal que l'Administració sigui sensible a aquestes necessitats i que proporcioni als centres els professionals i els recursos materials bàsics per assegurar la seva eficaç implantació. Indubtablement, un marc legislatiu que empari el desenvolupament d'aquests programes esdevé inútil si no preveu també la dotació dels recursos necessaris que permetin la materialització d'aquestes iniciatives.

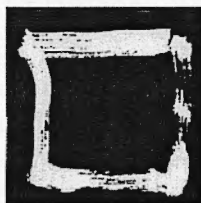
- Caldrà seguir experimentant i millorant noves fórmules per atendre la diversitat que satisfacin les actuals necessitats de professors i alumnes segons les particulars característiques de cada centre, però que sobretot assegurin la igualtat d'oportunitats entre tots els alumnes i evitin la implantació de pràctiques segregacionistes i excloents.

La que acabau de llegir és simplement una aportació més al ja de per si intens debat que genera entre els professionals de l'ensenyament el tema de l'Atenció a la Diversitat. La pretensió només era una: plantejar el tema des del costat d'aquells que l'afronten com un repte, no com un problema que només genera malestar i frustració. Sens dubte, cada dia augmenta el nombre de docents que es disposen a atendre aquesta realitat amb una actitud més creativa i compromesa. El tipus d'iniciatives analitzades se'ns planteja com a significatiu indicatiu que alguna cosa es comença a moure per aconseguir l'escola que tots volem.

Selva. Març de 2001

Bibliografia

- AA.VV. (1993). "Educar en la diversitat. Un projecte social i cultural". ICE-UAB, Barcelona.
- AA.VV. (1986). "25 años de Psicología Humanista". Revista de Psiquiatría y Psicología Humanista. nº 14/15, p. 5-18.
- ALSINET, J., MUÑOZ, E. (1988). "Currículum flexible y diversidad de alumnos". Revista Cuadernos de Pedagogía, nº 157, pp 68-71.
- BARCELÓ, B. (2000). Centrar-se en les persones. Un model transformador d'intervenció socioeducativa. Ed. Pleniluni. Barcelona.
- BARCELÓ, B. i PICÓ, V. (1999). Educación formal y no formal y Enfoque Centrado en la Persona. Ponència presentada al "IX Encuentro Latinoamericano del Enfoque Centrado en la Persona", celebrat a San José de Costa Rica, el mes de febrer de 1999.
- BARCELÓ, B. i PICÓ, V. (2000). Educación centrada en la persona. El paradigma emergente. Ponència presentada al "X Encuentro Latinoamericano del Enfoque Centrado en la Persona", celebrat a Córdoba, Argentina, el mes d'octubre de 2000.
- CAMINO, J.L. (1985). "El Pensamiento humanista en la educación". Revista de Psiquiatría y Psicología Humanista. nº13, p. 3-14.
- MUÑOZ, E., ALSINET, J. (1990). "Comprensividad y diversidad". Revista Cuadernos de pedagogía, nº 183, pp 54-57.
- PICÓ, V. (2000). "Educació Compensatòria Centrada en la Persona: una experiència possible d'atenció a la diversitat" (Ponència presentada en las "I Jornades d'Educació Secundària Obligatoria- maig, 2000). Revista CANTABOU, nº 4, pp.6-11.
- PICÓ, V. (2000). " L'art de ser tutor comença per centrar-se més en les persones" Revista PISSARRA, nº 101, pp. 51-54.
- ROGERS, C. (1975). Libertad y creatividad en la educación. Ed. Paidós. Barcelona.
- TEIXIDOR, M., RUE, J. (1992). "Diversitat i agrupament d'alumnes" ICE-UAB, Barcelona.

CENTRE CULTURAL GUILLEM CIFRE DE COLONYA

FESTA DEL LLIBRE I VII ANIVERSARI DEL CENTRE CULTURAL

Dia 23 d'abril, dilluns:

DIA DEL LLIBRE

MERCAT DE LLIBRES. En el Centre Cultural. Fins dia 28.

Lliurament dels premis del CONCURS DE PUNTS DE LLIBRES.

A la Biblioteca de Pollença. A les 19h.30'.

Comencen les **ACTIVITATS ESCOLARS** següents:

**CONTES DE FADES - Maleta Pedagògica - ELS CÒMICS - Xerrada literària -
TERESETES I RONDALLES - L'AMOR DE LES TRES TARONGES - Rondalla
interactiva - HENSEL I GRETEL - Teatre - PUNTS DE LLIBRE - Concurs -
TALLER DE POESIA - INTERCANVI MULTICULTURAL**

(Els professors podran disposar de la maleta CONTES DE FADES fins el dia 27)

Dia 26 d'abril, dijous:

CONFERÈNCIA LITERÀRIA: LA LITERATURA I JO a càrrec de **MARIA ANTÒNIA OLIVER**. En el Centre Cultural. A les 20h.30'.

Dia 28 d'abril, dissabte:

CONTES DE FADES. Maleta pedagògica. A la Biblioteca de Pollença. A les 11h.30'. Sessió familiar.

Maig 2001

Cursos d'informàtica per al professorat

Iniciació a les tecnologies de la informació i la comunicació.

Aprofundiment en les tecnologies de la informació i la comunicació.

Curs del pla enllaç

Comptabilitat avançada i fiscalitat de l'exercici.

AJUNTAMENT DE POLLENÇA